

Šumarstvo i drvena industrija u tržišnoj privredi

FORESTRY AND TIMBER INDUSTRY IN THE MARKET ECONOMY

Bogomil Čop, dipl. ing.
Zagreb

UDK 630*7

Prispjelo: 12. III. 1988.
Prihvaćeno: 19. III. 1988.

Stručni rad

Sažetak

U radu se navodi da će tržišna privreda postepeno primorati svaku radnu organizaciju da se oslobodi tutorstva i pretjerane zaštitne uloge države i da posluje na svoj rizik, da svoju poslovnost i svoje rezultate potvrđuje isključivo u sučeljavanju s poslovnim konkurentima. Održat će se na tržištu onaj čiji proizvodi će biti kvalitetniji i jeftiniji. U takvoj je situaciji jedini izlaz — stalno unapređivati proizvodnju i snižavati troškove.

Da bi se moglo ocjenjivati i međusobno uspoređivati poslovne rezultate, nužno je da se obilježava izrađuje, razvrstava i evidentira po klasama. Na osnovi praktične računice, upozoruje se na velike štete, kako za šumarstvo tako i za drvenu industriju, koje nastaju zbog neprihvatanja standarda šumskih proizvoda. Opseg šteta obvezuje sve stručne i poslovne snage šumarstva i drvene industrije da organizirano porade na njihovu otklanjanju.

Ključne riječi: tržišna privreda — unapređivanje proizvodnje — standardi šumskih proizvoda

Summary

This paper states that the market economy will gradually force every work organization to get free from the tutorship and excessive protective role of the state to perform business on its own risk and to confirm its business efficiency and its results only in setting face to face with the business competitors. The one having the products of better quality and less expensive ones shall maintain its position on the market. In such a situation the only way out is to improve the production permanently and to cut down the costs.

In order to estimate and reciprocally compare business results, it is necessary that the logs are manufactured, classified and filed by classes. On the basis of practical calculation, attention should be paid to considerable losses for forestry as well as for timber industry caused by the failure to comply with forest products standards. The volume of losses binds all professional and business people in forestry and timber industry to work on an organized basis on their elimination.

Key words: market economy — improvement of production — forest products standards (A. M.)

PRESUDNO JE STALNO UNAPREĐIVATI PROIZVODNJU

Svi su izgledi da je naša zemlja pred uvođenjem tržišne privrede. Pitanje je samo da li će trebati manje ili više vremena da se prevladaju otpori da se ona stvarno ustoliči kao dominantna u sistemu. To će postepeno natjerati sve privredne subjekte da, u skladu s tim, promijene dosadašnji način razmišljanja, zaključivanja i ponašanja, te da prekinu s onim što je preživjelo.

Sučeljavanje s tržišnim privređivanjem ne može izbjeći ni šumarstvo, ni drvena industrija. Što prije radne organizacije šumarstva i prerade drva prihvate pravila ponašanja tržišne privrede i uvedu je u svakodnevnu praksu, to bolje za njih i njihovu budućnost. Mi se, doduše, i danas opredjelujemo na riječima za uzimanje u obzir ekonomskih zakonitosti i za tržišnu privredu. Međutim, u praksi su ta opredjeljenja polovična — pridržavamo ih se dok odgovara »našem interesu«, a

stvarno radimo na stari način i nimalo se ne trudimo da stvorimo raspoloženje koje će poticati i omogućiti tržišno ponašanje.

U uvjetima današnjeg ubrzanog tehničkog i tehnološkog razvoja, svaka radna organizacija koja ozbiljno misli i želi osigurati svoju poslovnu budućnost i opstati na tržištu, naprosto mora:

- stalno usavršavati svoj proizvod ili svoje proizvode — po izgledu i kvaliteti, po tehničkim svojstvima i funkcionalnosti;
- putem racionalizacije, poboljšane tehnike i tehnologije i bolje organiziranosti, neprestano snižavati troškove proizvodnje tog ili tih proizvoda, kako bi s prodajnom cijenom bili konkurentni na tržištu.

Ako u tom pravcu ne bude djelovala, preteći će je konkurenti s boljim ili novim proizvodima. Tada će radna organizacija postepeno gubiti ugled i kupce za svoje proizvode, bit će prisiljena proda-

vati ih ispod cijene proizvodnje, pa i u bescijenje, smanjivati količine tih proizvoda i, na kraju, sasvim prekinuti s tom proizvodnjom.

To je tržišna zakonitost od koje u pravilu ni jedan privrednik neće moći pobjeći. Ona vrijedi, ili će kad-tad početi vrijediti, podjednako za sve — i za šumarstvo i eksploataciju šuma, i za pilansku preradu i proizvodnju furnira, i za tvornice namještaja.

U toj poslovno sasvim novoj situaciji, morat će doći do promjena u poslovanju, u odnosima između šumarstva i drvne industrije, u gledanjima na alimentaciju pilana oblovinom na teritorijalnoj osnovi, u otvaranju osnovnih i radnih organizacija prema jugoslavenskom i stranom tržištu, u odnosima između privrednih subjekata s jedne i općina i politike s druge strane, u načinu utvrđivanja tržišnih cijena itd. Sve će biti orijentirano na to: u radu biti što efikasniji, smanjivati troškove, podizati količinu i vrijednost proizvoda, ostvarivati akumulaciju koja će osiguravati ulaganja u osuvremenjavanje proizvodnje.

Do sada se smatralo kao normalno da se radne organizacije za preradu drva, pogotovo ako su u gledne po prošlim rezultatima, automatski snabdijevaju oblovinom iz okolnih šuma, neovisno o tome kako rade i kakve rezultate ostvaruju. Sasvim se realno može očekivati da će ubuduće prvenstveno i sve više dobivati oblovinu one radne organizacije koje će biti sposobne da njenom preradom proizvedu najveću moguću vrijednost u građi ili furniru i, uz što niže troškove, ostvariti odgovarajući dohodak i akumulaciju, jer će samo tada biti u stanju platiti stvarnu tržišnu cijenu oblovine. Konačno, sa stanovišta šireg društvenog interesa i nije bitno tko će preraditi sirovinu, ali je bitno da se iz sirovine dobije najveća moguća vrijednost uz što manje troškove.

Prema tome, za očekivati je da će imati osiguranu budućnost samo poslovno uspješni. Poslovno neuspješni će morati smanjivati svoju proizvodnju sa svim negativnim posljedicama koje su s tim povezane, pa čak i prestati s radom u koliko ne nađu izlaz u nekoj drugoj proizvodnji.

I dalje, ako se tržišne cijene oblovine budu ustanovljavale na osnovi troškova prerade najboljih i najuspješnijih, onda će stvarna cijena sirovine, pod jednakim uvjetima privređivanja, biti nedostupna onim radnim organizacijama koje su po poslovnim rezultatima ispod prosjeka. Drugim riječima, poslovno neuspješni i nesposobni ostatak će postepeno bez sirovine i nestajati s tržišta. Umjesto dogovorene administrativne pravde, koja socijalizira gubitke i izjednačava u nagrađivanju neuspješne s uspješnima, probijati će se postepeno, ali tvrdokorno, sve više tržišna pravda — svakom prema radu i rezultatima rada. Tada se neće samo prigovarati pre niskim osobnim dohocima, već će se uvijek paralelno i pitati, nisu li možda niski osobni dohoci rezultat lošeg i neodgovornog rada, raspikućstva i slabe organizacije, ili su posljedica loših uvjeta rada, administrativno nametnutih ne-

relanih cijena i drugih objektivnih okolnosti. Oni koji imaju zadovoljavajuće uvjete za rad i koji hoće da rade i unapređuju svoju proizvodnju, društvo će sigurno pomoći da prevladaju privremene teškoće i normaliziraju svoje poslovanje. Oni drugi, koji ustraju u neradu i neodgovornosti, pa se pokažu nedoraslim i nespretnim da svoj rad i ponašanje prilagode zahtjevima tržišne privrede, morat će sami snositi i odgovornost i posljedice za nezadovoljavajuće rezultate takvog poslovanja.

Treba biti svjestan teškoća i otpora koje treba na tom putu prevladati. Jasno je također da bez odgovarajućeg programa, bez oslonca prvenstveno na vlastite snage i hrabre i odlučne akcije nema izlaza. Treba se nadati da će ukupna stručna pamet šumarstva, s jedne, i drvne industrije, s druge strane, ujedinjena i povezana međusobnom suradnjom, pravilno usmjeriti poslovne akcije i pokrenuti raspoložive ljudske i stručne potencijale u pravcu stvaranja takvih uvjeta i odnosa u proizvodnji koji će omogućiti sposobnima i boljima da do kraja razviju svoje stvaralačke sposobnosti i ostvare optimalne rezultate. U ime budućnosti, nitko od stručnih ljudi nema pravo da se ogлуši na zov struke i da u toj situaciji ostane neangažiran. Jedan je od karakterističnih pokazatelja i mjera za tržišno ponašanje u šumarstvu i drvnoj industriji odnos prema standardu šumskih proizvoda.

OSIGURATI PRIMJENU STANDARDA ŠUMSKIH PROIZVODA

Postojeći i budući, nadajmo se, i sve bolji pokazatelji troškova i produktivnosti u pilanskoj preradi bit će praktično neprimjenjivi za poboljšanje proizvodnje i poslovanja, ako se trupci ne budu obvezno razvrstavali po vrstama drva i kvaliteti i kao takvi i evidentirali. Bez toga će biti nemoguće utvrditi i odrediti one uvjetne jedinice koje bi mogle na najbolji način izraziti utrošak sati i troškove po jedinici, usprkos razlika vezanih za vrste drva, kvalitetni sastav oblovine i građe, način piljenja itd. Da se i ne spominje opće poznata potreba da se prate postoci iskorištavanja, izrađuju kalkulacije, utvrđuju prodajne cijene šumskih proizvoda i proizvoda prerade drva, što je sve nemoguće bez odvajanja i evidentiranja oblovine po klasama.

Međutim, stvar nije samo u kalkulacijama i uspoređivanju troškova i utroška sati kao takvog i njihovu mogućem pozitivnom utjecaju na usmjerenje stručnih i poslovnih aktivnosti za unapređenje proizvodnje. Razvrstavanje i odvajanje oblovine po kvaliteti je osnovni preduvjet i boljeg rada i boljih poslovnih rezultata. Drugim riječima, neodvajanje oblovine po kvaliteti prouzrokuje direktno veliko smanjivanje vrijednosti proizvodnje i velike gubitke u poslovanju, kako u šumarstvu tako i u drvnoj industriji.

To se može objasniti i povrditi sasvim praktičnom računicom koja počiva na cijenama za 1988.

godinu, prosječnom udjelu oblovine po vrstama drva i kvaliteti za SR Hrvatsku, normiranim postocima iskorištenja i koeficijentima vrijednosti oblovine i građe.

Pretpostavimo da jedno šumsko gospodarstvo siječe i izrađuje za tržište 40.000 m³ hrastove i 60.000 m³ bukove pilanske oblovine. S obzirom na kvalitetu stabala, iz ukupne količine oblovine, uz pravovremenu sječu, stručno sprovedene poslove na eksploataciji šuma i pravovremeni odvoz na glavno stovarište, čime se omogućuje da se ta oblovinu preradi u zdravom stanju, moglo bi se izraditi:

H r a s t

Kvaliteta	I.	II.	III.	Ukupno
Količina, m ³	5.200	16.800	18.000	40.000
Udio, %	13	42	45	100

B u k v a

Količina, m ³	5.400	25.200	29.400	60.000
Udio, %	9	42	49	100

Umnoškom količina s cijenama trupaca za 1988. godinu, trebalo bi dobiti slijedeće vrijednosti za tu oblovinu:

H r a s t

Količina, m ³	5.200	16.800	18.000	40.000
Cijena, din/m ³	70.000	49.000	29.000	
Vrijednost mln. din.	364	823	522	1.709

B u k v a

Količina, m ³	5.400	25.200	29.400	60.000
Cijena, din/m ³	25.000	19.000	14.000	
Vrijednost mln. din.	135	479	412	1.026

Programirana ukupna vrijednost oblovine mln. din. 2.735.

Kao posljedica nepravovremene sječe i izrade, površno ili nestručno obavljenog prikrajanja, prekasnog dovoza na glavna skladišta i pilane, prozuklosti, mušičavosti itd, dobilo bi se, recimo, stvarno pogoršan sastav pilanske oblovine:

H r a s t

Kvaliteta	I.	II.	III.	Ukupno
Količina, m ³	4.000	16.000	20.000	40.000
Udio, %	10	40	50	100

B u k v a

Količina, m ³	3.000	24.000	33.000	60.000
Udio, %	5	40	55	100

Umnoškom tih količina s cijenama trupaca proizlazi stvarna vrijednost proizvedene oblovine pogoršanog sastava:

H r a s t

Kvaliteta	I.	II.	III.	Ukupno
Količina, m ³	4.000	16.000	20.000	40.000
Cijena, din/m ³	70.000	49.000	29.000	
Vrijednost mln. din.	280	784	580	1.644

B u k v a

Količina, m ³	3.000	24.000	33.000	60.000
Cijena, din/m ³	25.000	19.000	14.000	
Vrijednost mln. din.	75	456	462	993

Ukupna vrijednost pogoršanog sastava
mln. din. 2.637

Umjesto programirane ili moguće proizvodnje, stvarno je proizvedena za 98 milijuna dinara manja vrijednost, što predstavlja za šumarstvo stvarnu štetu, prouzročenu uglavnom neodgovarajućim radom eksploatacije šuma.

Zaključak je jasan: što više trupaca F, L i oblovine I. kl., a što manje oblovine nižih klasa, to će šumarstvo ostvariti veću vrijednost, veći dohodak i akumulaciju. Drugim riječima, nerazvrstavanje oblovine po kvaliteti i njena prodaja po prosječnim cijenama, bez obzira na kvalitetni sastav, može odgovarati samo onima koji ne poznaju dovoljno svoj posao ili nisu voljni da se u radu pridržavaju dogovorenih stručnih i poslovnih kriterija, a i onima koji za svoju lošu robu nastoje nezasluzeno ostvariti cijenu koja odgovara robu boljeg vrijednosnog sastava, na kraju uvijek na štetu onih koji eksploataciju šuma vode stručno i savjesno.

Sa stanovišta šumarstva i drvne industrije kao privredne cjeline i šireg društvenog interesa, nema gotovo nikakvu važnost okolnost da li je eksploatacija šuma tog šumskog gospodarstva, primjenom prosječnih cijena viših od stvarne prosječne cijene izrađene oblovine, izbjegla ili nije izbjegla nastali gubitak ili štetu. Ta je šteta činjenica, jer je stvarno proizvedena oblovinu manje vrijedna nego što je bilo moguće ili potrebno. Ako tu štetu eksploatacija šuma uspije formalno i prikriti, pa na osnovi prosječne cijene, čija je primjena postala kod nas masovna i sasvim uobičajena u dnevnoj praksi, ostvari prodajnu vrijednost višu od stvarne, onda je time šteta samo prelivena, a ne i uklonjena — stvarno je prebačena na kupca — prerađivača te oblovine. Za toliko su troškovi neke pilane nepotrebno i neopravdano porasli, i smanjen je njen poslovni rezultat.

Međutim, stvar se ne završava samo na tome. Šteta prouzročena u eksploataciji šuma, time što je ostvaren pogoršan sastav oblovine u odnosu na programiran ili moguć, samo je manji dio ukupne štete. Prava šteta, i to mnogostruko veća, tek se pojavljuje prilikom prerade te oblovine, odnosno proizvodnje i prodaje piljene građe. To se može pokazati uspoređenjem vrijednosti proizvedene piljene građe iz te iste oblovine, jednom iz oblovine programiranog ili mogućeg, a drugi put iz oblovine pogoršanog sastava.

Pritom će poslužiti procenti iskorišćenja, koeficijenti vrijednosti građe i prosječni sastav oblo-

vine po kvaliteti za SR Hrvatsku iz rada »Pilanska« prerada i odnosi sa šumarstvom«, izdao 1983. g. Savez inženjera i tehničara šumarstva i drvne industrije Hrvatske (vidi str. 70, tablica 9 i 10), i sadašnje izvozne cijene građe hrasta i bukve.

Polazna su osnova koeficijenti vrijednosti građe za osnovne sortimente čiji je koeficijent vrijednosti 1, i stvarne izvozne cijene franko pilana tih osnovnih sortimenata za 1988.:

— hrastove kladarke		
promjera 40—49 cm	1.044.000,—	din
— bukove parene samice		
I/II — 2 m na više	393.000,—	din

Na osnovi toga, računica o proizvedenoj vrijednosti piljene građe, jednom iz programiranog, a drugi puta iz lošijeg sastava pilanske oblovine, izgleda ovako:

Proizvodnja građe iz programiranog sastava oblovine

H r a s t

Kvaliteta	I.	II.	III.	Ukupno
Količ. obl. m ³	5.200	16.800	18.000	40.000
% iskorištenja	60,63	47,26	33,40	
Količ. građe, m ³	3.152	7.940	6.012	17.104
Koef. vrij. gr.	0,840	0,749	0,710	
Cij. građe d.	876.960	781.956	741.240	
Vrij. mln. din.	2.764	6.209	4.456	13.429

B u k v a

Količ. obl. m ³	5.400	25.200	29.400	60.000
% iskorištenja	61,26	54,14	39,82	
Količ. građe, m ³	3.308	13.643	11.707	28.658
Koef. vr. građe	0,843	0,761	0,718	
Cij. građe din.	331.299	299.073	282.174	
Vr. mln. din.	1.096	4.080	3.303	8.479

Ukupna vrijednost građe iz programirane oblovine mln. din. 21.908.

Proizvodnja građe iz pogoršanog sastava oblovine

H r a s t

Kvaliteta	I.	II.	III.	Ukupno
Količ. obl. m ³	4.000	16.000	20.000	40.000
% iskorištenja	60	45	31	
Količ. gr. m ³	2.400	7.200	6.200	15.800
Koef. vr. gr.	0,840	0,749	0,710	
Cij. gr. din.	876.960	781.956	741.240	
Vr. mln. din.	2.105	5.630	4.596	12.331

B u k v a

Količ. obl. m ³	3.000	24.000	33.000	60.000
% iskorištenja	61	52	34	
Količ. građe, m ³	1.830	12.480	11.220	25.530
Koef. vr. građe	0,843	0,761	0,718	
Cij. građe din.	331.299	299.073	282.174	
Vr. mln. din.	606	3.732	3.166	7.504

Ukupna vrijednost građe iz pogoršanog sastava oblovine mln. din. 19.835

Uspoređivanjem tih dviju vrijednosti građe proizlazi da je vrijednost smanjena za 2.073 mln. din.

Ako se računa s akumulacijom od 8^{0/0}, onda je samo akumulacija smanjena za 166 milijuna dinara.

Obračunana šteta u primjeru predstavlja svega 10^{0/0} od ukupno proizvedene pilanske oblovine hrasta i bukve za SR Hrvatsku, da se druge vrste i ne navode.

Onaj tko se dublje zamisli nad ovim računicama i usporedbama o izgubljenim vrijednostima u oblovinu (za šumarstvo) i građi (za pilansku preradu), brzo će shvatiti i zaključiti da je uzgoj što vrednijih stabala i nastojanje eksploatacije šuma da iz porušenih stabala izradi za tržište šumske sortimente najveće moguće vrijednosti, od odlučujućeg značenja za poslovne rezultate šumarstva, a još više drvne industrije. Uvidjet će također od kakvog su golemog utjecaja stručno i savjesno obavljene posao u eksploataciji šuma i snabdijevanje pilana kvalitetnom i zdravom oblovinom na rad i poslovne rezultate pilana, i kakve se mogućnosti pružaju za povišenje cijena šumskih proizvoda, odnosno da se jedan dio akumulacije, stvorene u preradi, pretoči za razvoj šumarstva. Postat će mu, na kraju, sasvim jasno i to zašto drvna industrija tako uporno prigovara šumarstvu zbog toga što joj se godinama prodaju i dopremaju na preradu nestručno prikrojani, prozukli i mušičavi trupci.

Ne mali broj savjesnih i poštovanja vrijednih inženjera šumarske struke nastojali su godinama, a srećom i danas nastoje, da uzgojem što vrijednijih šumskih sastojina stvore osnovu za rad i dalje uspješno življenje buduće generacije radnih ljudi. Umjesto da iz toga što smo naslijedili izvučemo optimalne vrijednosti u šumskim i drvnim proizvodima, s tom se sirovinom prečesto postupaju neodgovorno i rasipnički, prave štete koje su se mogle i morale izbjeći.

Treba reći da se takva negospodarska i neodgovorna ponašanja u dnevnoj praksi kose s osnovnim postavkama i intencijama struke, pa dio odgovornosti, a i ljaga, padaju i na struku kao takvu. Razlog tome nije u izravnoj krivnji struke za takva ponašanja, jer je ispoljenim nerazumijevanjem, velikim dijelom lokalnim interesima, razjedinošću privrede itd., sprečavana da uradi ono što je željela i morala uraditi.

Krivnja struke je u tome što se nije javno, argumentirano i odlučno suprotstavila takvim zastranjivanjima u proizvodnji, što je uglavnom promatrala i konstatala, ali ne i zahtijevala i pokretala odgovarajuće akcije koje bi vodile izlazu na bolje.

U takvoj situaciji prosto se nameće zadatak: najprije ujediniti inženjere i tehničare šumarstva i drvne industrije na osnovnim opredjeljenjima struke i na odgovarajućem programu aktivnosti,

jer će tek tada. ujedinjeni, biti sposobni da pokreću i vode uspješne stručne akcije.

Za preporučiti je da u ovom času uđu u program kao najvažniji slijedeći zadaci:

1. Potrebno se što prije dogovoriti o primjeni standarda šumskih proizvoda i obvezati sve zainteresirane radne organizacije, bez razlike, da ga dosljedno primjenjuju u dnevnoj praksi. To je od temeljne važnosti i uvjet daljeg uspješnog razvoja, kako šumarstva tako i drvne industrije. Bez toga se ne mogu uspješno odvijati dalja istraživanja, iznalaziti i usavršavati pokazatelji efikasnosti poslovanja, niti je moguće pratiti troškove i produktivnost i usmjeravati akcije za unapređivanje proizvodnje. Najgore je, pak, to što glavni i odlučujući faktor proizvodnje — ljudi nisu stimulirani da naprave više i bolje.

Ako se ne postigne dogovor što je što, po čemu i zašto se oblovinu I kl. razlikuje od oblovine II kl., pa III kl. itd, pa ako se ne bude prodavala i kupovala svaka klasa prema stvarnoj vrijednosti, onda se gubi poticaj da šumarstvo uzgaja što vrednija stabla, da eksploatacija šuma proizvede što više vrijednijih sortimenata, da pilanska prerada i tvornice furnira prilagode način prerade kvaliteti oblovine, kako bi iz nje izvukli maksimalne vrijednosti u građi i furniru.

2. Potrebno je prenijeti jedinstvene kriterije standarda o razvrstavanju i klasiranju trupaca i drugih šumskih proizvoda na radne organizacije

šumarstva i drvne industrije i na toj osnovi pokrenuti i organizirati izradu i prikrajanje, dovoz i odvoz šumskih proizvoda na način koji će omogućiti da budu prerađeni u zdravom stanju.

3. Paralelno treba osigurati da se u šumarijama, na pilanama, u tvornicama furnira i furnirskih ploča evidentiraju i prate izrađeni i prerađeni trupci po klasama, odnosno propisima standarda.

S obzirom na stanje u kojem se nalazimo, provesti ove zadatke je težak i odgovoran posao, pogotovu zato jer treba lomiti mnogobrojne i tvrdokorne otpore novom, a u radnim organizacijama u mnogo čemu iz temelja promijeniti način rada.

Ohrabrujuće je što su moguće buduće koristiti očigledne, pa opravdavaju sve napore koje treba u to uložiti. U svemu tome je ipak najvažnije da se ostvari jedinstvo struke i uključe u akciju svi zainteresirani: poslovne zajednice šumarstva i drvne industrije, šumarski fakulteti i znanstvene i stručne institucije i organizacije, Savez inženjera i tehničara šumarstva i drvne industrije i društva inženjera i tehničara na terenu. Svi zajedno, programski i stručno ujedinjeni, te društveno-politički potpomognuti, bit će najbolja garancija da će ta akcija i uspjeti. To je konačno i prirodna obveza sadašnje generacije stručnjaka prema mladom naraštaju, svojoj struci i društvu.

Recenzent: mr I. Milinović
prof. R. Sabodi